

Mozart, Wolfgang Amadeus (1756-1791) Österrikisk tonsättare

Mozarts musik är utomordentligt svår att helt förstå och därför ännu svårare att utföra. Citatet är hämtat ur Carl Nielsens *Mozart och vår tid*, den första essän i hans underbara lilla bok *Levande musik*. Essän innehåller bl.a. intressanta jämförelser mellan Mozarts och Beethovens musik liksom mellan olika konstnärstyper. Han skriver också i avsnittet om svårigheterna att spela Mozart: ... *därför bör man hellre låta den unge musikern bryta fingrarna på Liszt och Chopin än dräpa anden i Mozart.*

Mozarts snille tog sig uttryck inom sin tids samtliga musikgenrer. Han skrev ett stort antal operor varav de 7 sista, *Idomeneo*, *Enleveringen ur seraljen*, *Figaros bröllop*, *Don Juan*, *Così fan tutte*, *Trollflöjten* och *La Clemenza di Tito*, ständigt står på operarepertoarerna världen över. Bland kyrkomusiken kan nämnas de båda ofullbordade Mässa i c-moll K 427 och *Requiem*. Av hans 41 symfonier är åtminstone ett tiotal fr.o.m. nr 25 i g-moll synnerligen framstående. De blev dock aldrig uppmärksammade efter förtjänst under hans livstid och det är osäkert om han överhuvud fick höra de tre sista mästerverken, symfonierna 39, 40 och 41. Bland konserterna står många av de 27 pianokonserterna i särklass, ja efter operorna är det väl på pianokonsertens område, som Mozart satt sina största spår i musikhistorien. Men även *Sinfonia concertante* för violin & viola K 364 och klarinettkonserten K 622 bär mästarstämpeln.

Kammarmusikälskare har också anledning att känna tacksamhet för att han skrev så många fantastiska verk för mindre besättningar. Vart och ett av de stycken som beskrivs här nedan hade räckt för att ge honom en plats i musikhistorien.

Mozarts verk har ett K-nummer i stället för opusnummer. K står för Ludwig Köchel (1800-1887) som 1862 publicerade en förteckning av Mozarts verk, som i görligaste mån skulle vara kronologisk. Det var nu inte så lätt eftersom Mozart egen förteckning började först i februari 1784 med Pianokonserten i Ess.¹ Det blev därför en hel del fel i Köchels katalog och flera försök har gjorts till revision, bl.a. av Mozartbiografen Alfred Einstein. Men Köchels ursprungliga numrering används fortfarande. Antagligen skulle en omnumrering skapa mera förvirring än hjälp.

Duonater för violin och viola

Det berättas att Mozart under ett besök i Salzburg sensommaren 1883 passade på att hälsa på sin vän Mikael Haydn. Mozart fann vännen sjuk i sin säng och mycket bekymrad över att krämporna hindrade honom att färdigställa ett set om 6 stråkdvor, som ärkebiskopen Colloredo hade beställt av honom. Han var klar med fyra men riskerade att förlora pengar om inte de återstående två blev klara inom mycket kort tid. Två dagar senare lär Mozart ha återkommit och till sjuklingen överräckt de två duonater, som sedermera skulle få Köchelnummer 423-4. Om ärkebiskopen var lika omusikalisk som Mozart tyckte att han var osympatisk hörde han antagligen inte skillnad på Mikael Haydns sonater och Mozarts bidrag i den levererade sextetten. Men det är faktiskt fråga om två små mästerverk.

Man skulle kanske som amatör tro att det var lättare att skriva ett 2- eller 3-stämmigt stycke än en stråkkvartett. Kompositions lärare och teoretiker menar tvärtom. Men som vanligt när det gäller Mozarts musik märker lyssnaren inget av den enastående konstfärdighet som genomsyrar de två sonaterna.

¹ Denna konsert i Ess K 449, som var nr 14 i ordningen, inleder raden av de tolv stora pianokonserter som Mozart skrev på mindre tid än 3 år. Den avslutades alltså med nr 25 i C-dur K 503 från november 1786.

Mozarts duos bjuder på ... virtuositet, på melodiskt skönt klingande, på litet polyfon uppvisning – alltsammans friskt och osökt sprunget ur hans enastående fantasi och kunnighet och förståelse för det violinistiska.

Orden är Folke H. Törnbloms hämtade ur hans bok *Mozart, Köchel 1-626*.

Duo för violin och viola G-dur K 423.

1. Allegro 2. Adagio 3. Rondeau: Allegro

1883

Första satsen, *Allegro*, öppnar direkt med huvudtemat:

Tecknen " och ' markerar, liksom i övriga notexempel, platsen för tvåtons- resp. entonsmyckningar. Sidotemat, också det presenterat i violinen, är:

Expositionen, liksom andra delen av satsen, ska enligt partituret tas i repris. Genomföringen inleds med en ny melodi, närmast påminnande om sidotemat:

Återtagningen bjuder som vanligt hos Mozart på flera utvikningar från expositionen.

Mellansatsen, *Adagio* (C-dur), är tredelad och inleds med en stillsam melodi:

Det korta mellanavsnittet har en diffusare melodi. Ligger den i violinen eller violan?

Det första temat återkommer och avslutar satsen.

Finalen, *Allegro*, är ett sonatrondo i mönster ABACABA. A-delens rondotema är:

B-delen inleds med en dialog mellan instrumenten:

C-episoden, som i sonatrondon har genomföringskaraktär, börjar med en kanon i e-moll:

Episoden gör flera spännande tonartsutflykter och utgör satsens klimax.

Duo för violin och viola B-dur K 424

1. *Adagio* – *Allegro* 2. *Andante cantabile* 3. *Thema mit Variationen: Andante grazioso*
1883

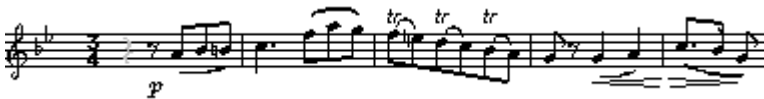
Denna sonat har något större tyngd än den första, till vilket det inledande *Adagio*avsnittet bidrar. Duon är antagligen även mer svårspelad än den första. Den inledande *Adagio*frasen låter bekant och tonföljden har också mycket riktigt använts förr. Fugan i G-durkvartettens final, K 387, börjar med samma toner. Dessa finns med som jämförelse:

Satsens huvuddel är ett *Allegro* i sonatform. Huvudtemat är:

Sidotemat låter nästan som en menuettrio:

Ett sluttema, 8 takter före expositionens slut, visar sig bli betydelsefullt:

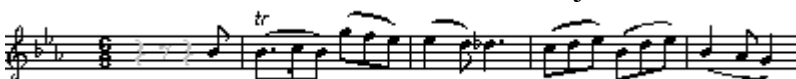

Expositionen ska tas om. Genomföringen inleds med fragment av sluttemat och utvecklas snart till en ny melodi:

Genomföringen präglas i fortsättningen av en sinnrik och rytmiskt komplicerad dialog mellan instrumenten. Återtagningen följer det gängse mönstret och skall tillsammans med genomföringen repriseras, vilket interpreter ofta avstår från. En coda byggd på sluttemat avslutar.

Liksom i G-durduon står mellansatsen i subdominanten. Det är ett vackert *Andante cantabile* i form av en siciliano². Temats början är:

I motsats till övriga satser svarar violinen helt för melodin. Violan understödjer med dubbelgrepp.

² Siciliano är ursprungligen en dans från Sicilien från 1600-talet. Den har oftast en lugn 6/8-takt i punkterad rytm.

Sista satsen, *Andante con variazione*, består av tema, 6 variationer och en avslutande stretta³ i 3/8 takt. Den kan om man så vill betecknas som en 7:e variation. Temat är:

Variationerna är små klenoder i stämföring. Variation 2 börjar t.ex. som en liten kanon:

Violinsonater

Mozart skrev 26 fullbordade sonater för piano och violin. De 10 första är ungdomsverk, K 6-9 och K 26-31. Den sista i F-dur K 547 hör heller inte till de betydelsefulla verken. De övriga 15, som brukar betraktas som Mozarts stora sonater för piano och violin, är fördelade på tre grupper. Den första omfattar sex sonater K. 301-306. De utgavs 1778 som op. 1. (Se sonat K. 301, nedan.) Nästa grupp omfattar sex sonater K. 296 samt K. 376-380. De skrevs åren 1778-1781 och utgavs 1781 som op. 2. (Se Sonat K. 377, nedan.) Under åren 1784-87 tillkom ytterligare tre sonater (se Sonat K 454). Numreringen av Mozarts violinsonater är inte självklar. Nedanstående numrering förekommer i inspelningar, t.ex. Anne-Sophie Mutters 4 CD på Deutsche Grammophon. Men där finns även inräknat sonater med ytterligare instrument (cello) och ofullbordade sonater.

K	296	301	302	303	304	305	306	376	377	378	379	380	454	481	526	547
Nr	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	32	33	35	36

Sonat för piano och violin G-dur K 301

1. *Allegro con spiriti* 2. *Allegro*
1778

På sin resa till Paris tillsammans med modern gjorde Mozart ett längre uppehåll i Mannheim. Här och i Paris skrev han 1778 de sex sonaterna som fått K-nummer 301-306. Trots att Mozart komponerat flera hundra verk tidigare utgavs de sex sonaterna i Paris under opusnummer 1. Kanske tyckte Mozart att detta var de första verk han verkligen var stolt över och kände att han kunde stå för. Å andra sidan började han sin egen förteckning över skrivna verk först 1884 med pianokonserten i Ess-dur.⁴ Sonaterna är i vilket fall som helst nydanande på flera sätt. Dels bryter de helt med barockens sonater och låter melodin bli viktigare än kontrapunktiken. Dels har violinen, trots att pianot fortfarande står först i titeln, för första gången blivit en jämlik partner till pianot. Av de sex sonaterna är nog K.301 och K.304 de mest intressanta och dessutom utomordentligt olika i karaktär.

G-dur sonaten skrevs i Mannheim. Den är mycket ljus och sorglös. Kanske speglar den tonsättarens glädje över mötet med Aloysia Weber, som han blivit djupt förälskad i. Verket har, liksom de övriga sonaterna i sextetten med undantag av den sista, endast två satser. Första satsen, *Allegro con spiriti*, inleds i violinen med en fantastisk liten synkoperad melodi, som omedelbart drar intresset till sig:

³ Stretta (av adjektivet stretto, i snabbare tempo) kallas ett livligt slutavsnitt i ett musikverk.

⁴ Ess-durkonserten var nummer 14 i ordningen av Mozarts 27 pianokonsorter och inleder raden av de tolv s.k. stora pianokonserterna, som han skrev under 3 år.

Den följs genast av ett mera utvecklingsbart tema, som spelas unisont i piano och violin:

Som synes finns det smärre skillnader i violin- och pianostämman. Båda varianterna utnyttjar Mozart efter en stund i en dialog mellan instrumenten. Även sidotemat är originellt och baserat på synkoper. Det går som väntat i D-dur.

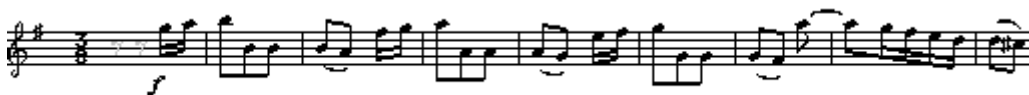

Sidogruppen innehåller även en del härliga harmoniska sekvenser. Expositionen, som ska repriseras, slutar med tema 2. Det är också tema 2, som först blir föremål för utveckling i genomföringen. Återtagningen följer i stort expositionen, med sidotemat i tonikan. Satsen slutar liksom expositionen med tema 2. Även den andra delen av satsen, genomföring + återtagning, har repristecken i partituret. Den repriserna hoppar interpretörer ofta över.

Andra satsen, *Allegro*, är byggd som en menuett, ABA. A börjar med temat i pianot:

Även i andra reprisens inledande tema har pianot melodin:

B-delen går i g-moll och leds av violinen. Första repriserna börjar med temat i violinen:

A-delen återkommer, nu utan repriserna och följs av en kort coda.

Sonat för piano och violin e-moll K 304

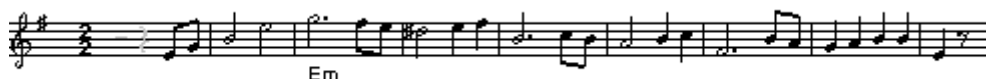
1. *Allegro* 2. *Tempo di menuetto*

1778

Man har länge trott att hela detta verk skrevs i Paris dit Mozart och hans mor anlände den 23 mars 1778. Eftersom Parisvistelsen på det hela taget blev ett misslyckande har det känts logiskt att förklara verkets sorgmodiga stämning som ett resultat av detta förhållande. Kanske är det dock så att första satsen faktiskt skrevs i Mannheim där Mozart vistades ca 4½ månad kring årsskiftet 77-78 och så vitt man vet trivdes bra. Hur ska då bedrövelsen i första satsen förklaras? Har han – och med all rätt – börjat tvivla på Aloysia Webers känslor? Eller är det Fader Leopolds ogillande av förbindelsen som betrycker honom? Andra satsens mjältsjuka skulle kunna ha samma orsaker, men kan, beroende på när exakt som den skrevs, även ha orsakats av moderns krasslighet och död på sommaren under deras vistelse i Paris. Det må vara hur det vill med anledningen till svärmodet. När

det gäller Mozart, kan man aldrig vara säker på sambanden mellan musiken han skrev och den verklighet och sinnesstämning, som han levde i. Han skrev ju ytterligare två sonater för klaver och piano i Paris, båda med glad stämning och någon av dessa tillkom antagligen i samband med eller kort efter moderns död. Det räcker att konstatera att e-mollsonaten är varken *mer eller mindre än ett underverk i hans produktion* för att citera Alfred Einstein. Denne menar att Mozart här gläntar på en dörr som Beethoven senare skulle öppna på vid gavel. Men Mozart blir inte *patetisk och flammande* som Beethoven – adjektiven är Folke H. Törnbloms – utan *dämpad och glödande*. Mozart skrev faktiskt ytterligare en sonat med samma grundstämning ungefär vid samma tidpunkt, piano-sonaten i a-moll K. 310.

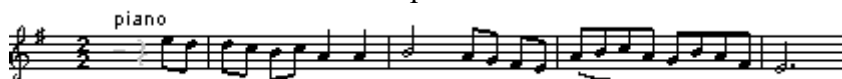
Att börja ett verk, det må vara en roman eller ett musikstycke, så att det omedelbart väcker intresse är stor konst. Personligen tycker jag att Brahms är en mästare på området. Ett bra exempel är inledningen till hans första fiolsonat, en okonventionell melodi, som omedelbart slår an tonen i detta i huvudsak ljusa verk. Mozart lyckas uppnå samma effekt med ett osminkat och självklart tema i e-mollsonatens första sats, *Allegro*. Likt en psalmvers minns man genast melodin första gången man hör den. Den rymmer i all sin enkelhet en ocean av vemod. Båda instrumenten presenterar temat unisont:

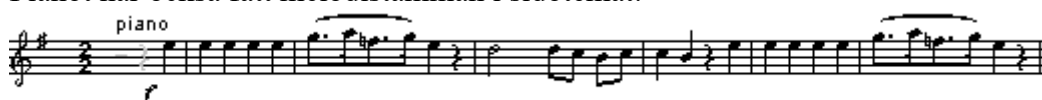
Anledningen till det utsatta ackordet, Em (e-moll) förklaras nedan. Satsen är rik på betydelsefulla idéer. Trots att sidotemat kommer tidigt i satsen, hinner Mozart med att före detta presentera ytterligare två viktiga musikaliska tankar. Den första, som är kraftfull, kommer omedelbart efter huvudtemat ovan och framförs även den unisont:

Den andra är vekare och hörs i pianot:

Pianot har också fått melodistämman i sidotemat:

Den punkterade frasen i takt 3 och 7 utnyttjas för ytterligare ett tema i sidogruppen. Den dyker även upp i ett sluttema. Expositionen ska repriseras. Genomföringen är som ofta hos Mozart (ca 1/3 av expositionen) och behandlar i huvudsak tema 1 och 2 ovan.

I gengäld fortsätter utvecklingen i återtagningen, som på många raffinerade sätt skiljer sig från expositionen. Sålunda låter Mozart huvudtemat få helt andra harmonier när det återkommer efter genomföringen. Bl.a. har han bytt ut e-mollackordet i takt 3 (se ovan) till ett C7-ackord, vilket ger en mycket kraftfull och magisk accent åt temat. Även satsens andra del, genomföring + återtagning, har repristecken. Den hoppar man ofta över vid inspelningar. En coda uppbyggd av tema 1 och 3 avrundar satsen.

Den andra satsen, *Tempo di menuetto*, börjar med samma sorgsna stämning som den första. Det finns ingen trängtan till dans när man hör denna melodi:

En aning av tröst kan man finna i Trion i E-dur. Men det är ett leende mellan tårar.

Den första menuettdelen återkommer och avslutar satsen och hela detta märkliga och gripande verk.

Sonat för piano och violin F-dur K 377

1. Allegro 2. Thema con variazione: Andante 3. Tempo di Minuetto
1781

Sonaterna K. 296 och K. 376-380 från åren 1778 – 1781 utgavs 1781 som Mozarts op. 2. De tillägnades Mozarts elev Josepha von Auernhammer. Som exempel på dessa sex violinsonater har valts F-dursonaten K 377, B-dursonaten K 378 och G-dursonaten K 379.

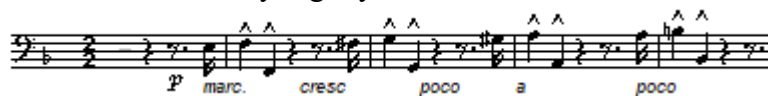
F-dursonatens första sats sjuder av energi. Till detta bidrar inte minst de ackompanjerande triolerna. Huvudtemat hörs först i pianot och börjar med upptakt:

Temat vandrar sedan över i violinen och triolerna fortsätter i pianot. Dessa ackompanjemangsfigurer är så dominerande att det är lätt att missa sidotemat i C-dur.

Som synes blir triolerna här också en fortsättning på temat, samtidigt som pianots vänsterhand för in tydliga rytmiska accenter:

Expositionen ska tas i repris, en uppmaning som brukar följas av interpretter.

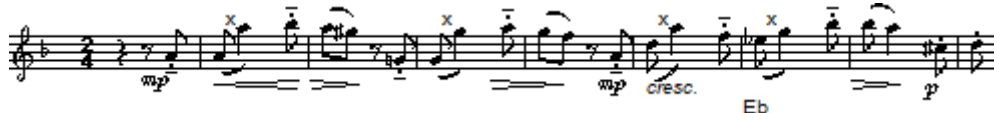
Genomföringen utvecklar främst huvudtemat, men även sidotemats typiska drill-fraser.

När återtagningen tar vid kan man märka att huvudtemat faktiskt också följs av nya genomföringsfraser. Sidotemat hörs nu som sig bör i tonikan. Den utsatta repriseringen av genomföring/återtagning brukar inte iscensättas.

Kanske får mellansatsen betraktas som verkets tyngdpunkt. Den är lika svärmodig som den första satsen är sprudlande. Tonarten är d-moll. Temat presenteras i pianot:

Temat har aabc-form. I b-delen sticker Ess-durackordet i takterna 6-7 ut:

[I detta notexempel är ornamenteringen (dubbelslag) inte utsatta på de x-markerade ställena, se notex. ovan]

Six variationer följer.

Var. 1 domineras av pianot.

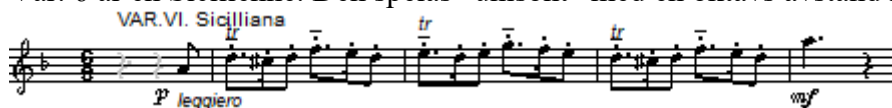
I var. 2 får även violinen ta plats med 16-delstrioler som bärande element.

I var. 3 ökar rörligheten till 32-delar med pianot som primus motor.

Var 4 domineras av rörligt växelspel mellan instrumenten och mellan pianots två register.

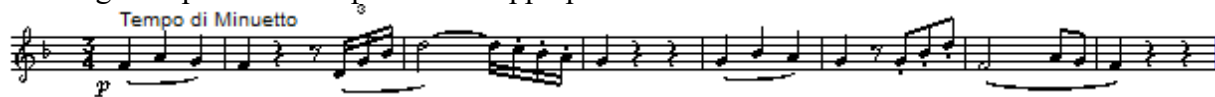
Var. 5 går i D-dur.

Var. 6 är en Sicilienne. Den spelas "unisonot" med en oktavs avstånd mellan stämmorna:

Denna variation får de 32 takterna förlängd med ytterligare 16. Dessa kan naturligtvis betraktas som en coda.

Sista satsen är en menuett med sedvanlig ABA-form. Men i elegans söker den sin like. Menuetttemat, A, som faktiskt domineras av sina pauser, har något eftertänksamt över sig. Det presenteras i pianot och upprepas sedan i violinen:

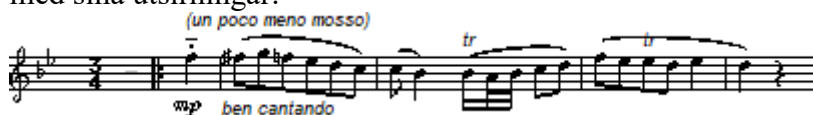

Som vanligt finns det ett andra tema. Det lägger samma vikt vid pauserna:

Som en kontrast till detta följer sedan en avslutning (genomföring!) av menuett delen som i kontrast fyller allt utrymme med toner. Till de ständiga 16-delarna i pianot spelar violinen en lugnare motstämma.

Trion, B, som i huvudsak utspelar sig i pianot, går i B-dur. Den får en originell melodik med sina utsirningar:

A-delen återkommer och följs sedan av en coda.

Sonat för piano och violin B-dur K 378

1. Allegro moderato 2. Andantino sostenuto e cantabile 3. Rondo: Allegro
1779

B-dursonaten tillkom antagligen 1779 och är den först skrivna av de fem med K-nummer 376-380.

Första satsen, *Allegro moderato*, är ett utmärkt exempel på briljansen i Mozarts musik. Den genomsyras av den härligaste spelglädje. Men den börjar på ett sätt som inte är så vanlig i Mozarts sena sonater, med violinen som enbart ackompanjerar pianostämmans melodi:

Kanske är det en skämtsam påminnelse om en förgången tids sonater. Detta ackompanjemang utgör bara en kort parentes i sammanhanget. Snart utvecklar sig en jämlik och enastående dialog mellan instrumenten. Man ska lägga märke till melodistämmans understreckade toner. De utgör en fras som kommer att utvecklas i genomföringen. Sidotemat presenteras också i pianot:

Expositionen ska spelas i repris. Genomföringen inleds i moll och kommer efter hand att mer och mer fyllas av den fras som är understruken i huvudtemat ovan. Återtagningens fyra första takter överensstämmer med expositionens, men sedan blir det på vanligt Mozartmanér fortsatt bearbetning av expositionens material. Satsen utgör en lysande uppvisning i hur man kan instrumentera för två jämbördiga instrument.

Den ljuva mellansatsen är tredelad i ABA-mönster. Pianot svarar nästa helt för melodin i första A, violinen i B och i sista A delas den syskonligt mellan instrumenten. Satsen har beteckningen *Andantino sostenuto e cantabile*. A-tematär:

B-temat har 2½ takt gemensam med melodin till psalmen *Härlig är jorden*, som är en schlesisk folkmelodi nedtecknad i Leipzig 1842.

En coda byggd på B-temat avslutar.

Finalen är ett rondo, *Allegro*. Mönstret är A₁BA₂CA₃. A₁ och B har tredelad form XYX. Första A-temat (A_x) är:

Första B-temat (B_x) är

A₂ är kort. C-episoden får ny taktart:

Sonat för piano och violin G-dur K 379

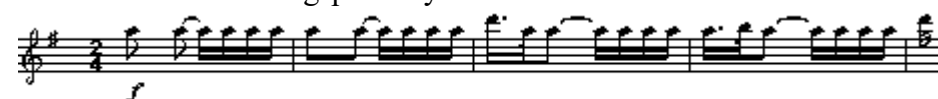
1. *Adagio* 2. *Allegro* 3. *Andantino cantabile*
1781

Denna "sonata med ackompanjemang av violin" som Mozart uttryckte det, har en storform som är ovanlig i Mozarts sonatproduktion. Det som från början verkar vara en långsam inledning sväller ut till en hel sats som utan paus övergår i ett allegro i moll. En variationssats i G-dur avslutar. Verket kan därför betraktas som tvåsatsigt, vilket också ofta sker.

Första satsen, *Adagio*, inleds i pianot med huvudtemat, som därefter tas upp av violinen:

Ett vackert överledningsparti mynnar i ett sidotema i D-dur:

Detta avslutar expositionen, som tas i repris. Satsen har alltså sonatform. En genomföring följer men ingen återtagning. I stället slutar genomföringen med ett D-durackord i en vilopunkt som skparar andlös förväntan.

Andra satsen bryter utan paus ut likt *ett åskväder som plötsligt sveper över ett leende landskap*, för att citera en skribent.⁵

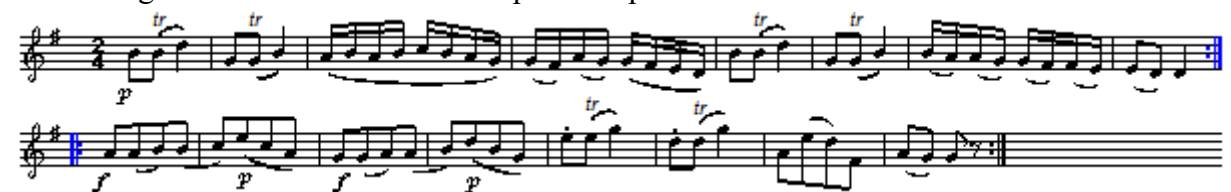
Även denna sats har sonatform. Sidotemat i B-dur är en dialog mellan instrumenten:

Expositionen ska repriseras.

Den korta genomföringen (endast 12 takter) omfattar bara en variant av sidotemat. I återtagningen, som helt går g-moll, utveclar Mozart ytterligare de två temana. Även denna andra del, alltså genomföring + återtagning, har repristecken, som dock sällan effektueras. Är detta konst á la Rafael eller Michelangelo? (Se fotnot ovan).

Sista satsen, *Andantino cantabile*, bjuder på tema med 5 variationer. Temat består av två 8-taktiga melodier som var och en spelas i repris:

Variationerna I-III demonstrerar en ökande rörlighet i stämväven, från 16-delar (pianot) via 16-delstrioler (dialog) till 32-delar (pianot). Var. IV går g-moll. Var. V är ett adagio där hela violinstämman spelas pizzicato. Slutligen återkommer temat i allegretto följt av en coda som ersättning för den sista temahalvans repris.

Sonat för piano och violin B-dur K 454

1. Largo – Allegro 2. Andante 3. Allegretto
1784

Efter de tolv mästerliga sonaterna från 1778-1781 skrev Mozart ytterligare 7 verk för piano och violin. De tre första från 1782 med K-nummer 402-404 blev aldrig fullbordade av Mozart. Den sista från 1788, K 547, hör inte till de omistliga. De tre verken däremellan, K 454, K 481 och K 526, är däremot av mycket hög klass.

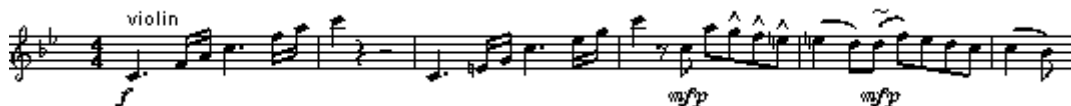
⁵ Hermann Abert, författare till artikeln om Mozart i *Cobbett's Cyclopedic Survey of Chamber Music*. Denne kännare av Mozart skilde sig enligt redaktören W W Cobbett, från de flesta andra i synen på geniets personlighet. De flesta brukar likna honom vid Rafael som konstnärstyp, t.ex. Carl Nielsen i sin underbara bok *Levande musik*. Abert menade tvärtom att Mozarts musik har kvaliteter som mera bör associeras till Michelangelo, "tragisk intensitet, tjurighet och t.o.m. demoniskt raseri". Och dessa Beethovendrag är väl de flesta ense om, att man då och då hittar även i Mozarts musik. Det som nu 100 år senare upplevs som märkligast är att tid och diskussion har ägnats åt att inpassa komplexa personligheter i antingen den ena eller den andra mallen. Men kategorisering och systematisering är, på gott och ont, tydligen ett mycket mänskligt drag.

B-dursonaten skrevs 1784 för Regina Strinasachi, en berömd violinist från Mantau, som var på besök i Wien och vars konst hade imponerat stort på både Wolfgang och pappa Leopold. Ja, så har han imponerats av henne, att han låtit praktiskt taget alla teman introduceras i violinen! Som så ofta hade Mozart bara hunnit med att skriva ner violinstämman vid första framförandet och fick själv fylla i pianostämman ur minnet.

Första satsen inleds med ett majestätiskt *Largo* och följs av ett *Allegro*, där alla tre temana presenteras i violinen. Det inledande huvudtemat är luftigt och läckert:

Sidotemat är fanfarlikt:

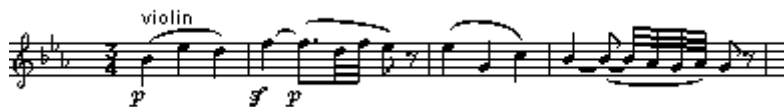

Ett tredje tema med samma charm som de föregående sätter punkt för expositionen, som i vanlig ordning ska tas i repris:

Genomföringen är på Mozartvis kort, vilket kompenseras av fortsatt temautveckling i återtagningen.

Mellansatsen, *Andante*, är, liksom föregående sats, stöpt i sonatform. Huvudtemat intonas i violinen och förmedlar en stilla frid:

Ett fascinerande överledningstema höjer dramatiken, innan det är dags för sidotemat i pianot:

Asteriskecknen i takt 2 markerar platsen för ej utskrivna 2-tonsonament. Genomföringen behandlar huvudtemat. I återtagningen varierar Mozart huvudtemat med diverse utsmyckningar. Även pianostämman är mycket förändrad. Mozart undviker tydligt att kopiera stämföringen från expositionen. Sidotemat kommer dock med oförändrat utseende om man bortser från, att tonarten som vanligt är ändrad till tonikan.

Finalen, *Allegretto*, i sonatrondoform, är fullpackad med fyndiga och omväxlande melodier. Formen är ABA_kCABA_k där A_k betyder en kortversion av ritornellen med i stort sett enbart första temat. Ritornelltemat som inleder A, ser ut så här:

Sedan följer teman på teman och det är inte helt lätt att veta var A slutar och B tar vid. Följande tema är troligen tema nr 2 i A.

Nästa temas första takt föregrips av pianot. Det är antagligen början på B eftersom tonarten nu är F-dur

Det avlöses av (B2):

C-episoden börjar med:

som liknar början av satsens 3:e tema ovan. C fortsätter med ett tema, som för en gångs skull börjar i pianot:

Efter C återkommer A och B ungefär som i början men tema 3 och 4 går nu i tonikan. A återkommer slutligen med första temat och övergår sedan i en kort coda som avslutar denna enastående innehållsrika sats.

Sonat för piano och violin Ess-dur K 481

1. Molto allegro 2. Adagio 3. Allegretto

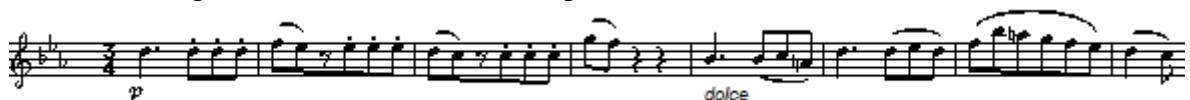
1785

Detta är en stor och innehållsrik sonat. Av någon anledning noterar Mozart stycket som "Klavier Sonate mit begleitung einer Violine". Och visst är det pianot som spelar första fiolen, om uttrycket tillåtes, men violinstämman går långt utöver att ha en enbart ledsagande, d.v.s. ackompanjerande uppgift.

Den inledande satsen har sonaform med flera teman i huvud-, sido- och slutgrupp. Huvudtemat inleds omedelbart i pianot:

En överledning i forte leder till sidotemat i piano – i dubbel bemärkelse:

Ytterligare en överledning förebådar sluttemat som inleds i pianot och upprepas i fiolen:

Mozart vill att expositionen tas i repris.

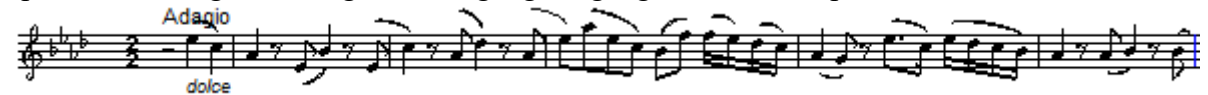
Genomföringen behandlar varken huvud- eller sidotema. Den börjar istället med några takters utveckling av sluttemat innan ett helt nytt tema presenteras, ett fyrtonsmotiv som upprepas sekvensartat. Det spelas i violinen till brutnaackord i pianot.

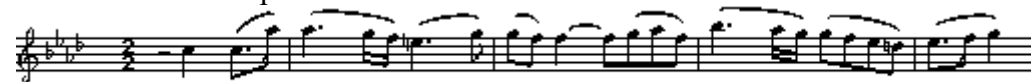
Temat-motivet kommer några år senare att bli huvudtema i sista satsen i Mozarts Jupitersymfoni. I slutet av expositionen hörs huvudtemats första, punkterade motiv som inledning till återtagningen. Denna övergår i en coda som på nytt tar upp fyrtonsmotivet men nu med tillägg av tre toner:

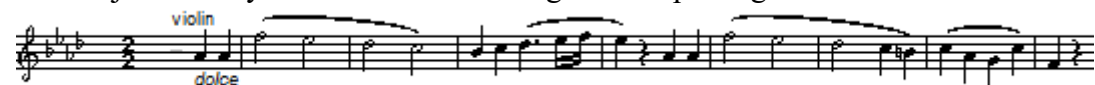
Formen i den långsamma satsen, är ett egensinnigt rondo. Melodierna är oerhört vackra och fyllda av raffinerade harmoniska vändningar. Ritornellen som omger de två episoderna är sig inte riktigt lik från gång till gång. Den inleds i pianot

Det är omväxland långa och korta tonerna i takterna 2,3 och 6 som känns typiska för temat. Den första episoden startar i f-moll:

Den följs av ett mycket kort ritornellinslag. Nästa episod går i Dess-dur:

När ritornelltemat återvänder en tredje gång hörs den först i A-dur (!) inanna den hittar tillbaka till Ass. I den avslutande delen hör man även inblandat motiv från episoderna. Mozart brukar betraktas som mindre harmoniskt äventyrlig än Haydn – mycket få verk eller delar av dem har mer än fyra förtecken och hans modulationer till främmande tonarter är inte ymnigt förekommande. Men i denna sats tar han verkligen ut svängarna harmoniskt.

Sista satsen, *Allegretto*, har ett danslikt tema med 6 variationer. Temat presenteras unisont:

Variation 1 visar upp en helt ny melodi i violinen till pianots rörliga 16-delar. Kanske fäster man sig främst vid de läckra harmoniska vändningarna.

I Var. 2 har pianot fått en kromatisk understämna. Var. 3 har en delvis synkoperad melodi i dialog mellan instrumenten. Variation 4 går inte att slumra sig förbi; den är mycket distinkt med sina kontraster i dynamiken. Var. 5 kräver en pianist med flinka fingrar. Här växlar det mellan 12 (trioler) och 16 (32-delar) toner i varje takt. I den sista variationen är undedelingen tre, med temavariationen uppbyggd av 8-delstrioler. Tempot har verkningsfullt höjts till *Allegro*.

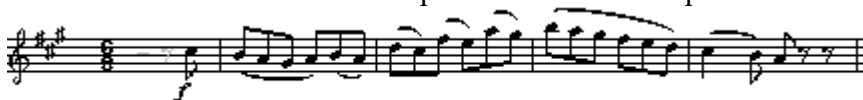
Sonat för piano och violin A-dur K 526

1. *Molto Allegro* 2. *Andante* 3. *Presto*

1787

Detta är inte Mozarts sista violinsonat men den sista av de tre stora (Se B-dursonaten K 454). Den är daterad 24 augusti, 1787, alltså kort efter att *Eine kleine Nachtmusik* blivit klar, och betraktas allmänt som det största av alla Mozarts verk för piano och violin. Det finns ingen anledning att invända mot denna beskrivning. Alla tre satserna uppvisar en enastående förening av konstfärdighet, briljans och musikglädje.

Den första satsen, *Molto allegro*, öppnar med ett originellt tema, som, trots sina jämna åttondelar, är mera rytmiskt än melodiskt präglad. Den ovana rytmiken beror på att temat i 6/8 takt domineras av dupletter i stället för tripletter:

Även sidotemat i E-dur tas först upp av violinen:

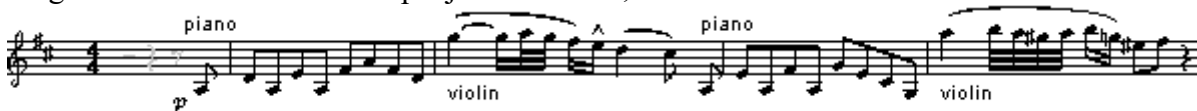

Ett tema alldeles i slutet av expositionen presenteras i pianot och visar sig vara viktigt:

Expositionen tas om. Genomföringen börjar med huvudtemat, men sluttemat får mycket utrymme, och de båda idéerna omväxlar på ett sinnrikt sätt. Naturligtvis har återtagningen en annan stämföring än expositionen och innehåller också fortsatt utveckling av de tematiska idéerna.

I den långsamma satsen, *Andante*, ”uppnås en sådan själslig och artistisk jämvikt som om Gud för ett ögonblick hade bjudit all rörelse att stillna för att människan skulle få njuta av tillvarons bittra ljuvhet.” Så skriver Alfred Einstein i sin bok *Mozart, människan och verket*. Det inledande temat delas i dialog mellan instrumenten Pianostämmans bidrag till temat liknar de ackompanjerande fraser, som fortsätter under violinens insatser:

Ett uttrycksfullt sidotema innehåller allt det som jag med rätt eller fel brukar förknippa med ”den demoniske” Mozart:

Satsen har sonatform och expositionen ska repriseras före den ganska korta genomföringen. Återtagningen bjuder på raffinerade förändringar i stämföringen. Satsen är lång, ca 11 minuter om expositionen tas i repris.

Hur matchar man två sådana satser? Om man är Mozart skriver man en ännu bättre, en fullständigt hisnande uppvisning i trestämmig polyfoni. Här finns ingen virtuositet för dess egen skull, den är helt underordnad den konstnärliga helheten. Men visst är det publikknipande; varför skulle man annars hisna? Satsen har beteckningen *Presto* och har rondoform, ABACABA. Notexemplet visar inledningens samtliga tre stämmor. Rondotemat ligger i pianodiskanten:

De jämna åttondelarna dominerar hela satsen, även i episoderna. De senare bjuder dock från och till på små andhämtningspauser. Dominerar gör även pianot, som förutom sina pianolöpningar a la perpetuum mobile, introducerar praktiskt taget alla temana. Violinen får dock ett litet inpass i ritornellens andra repris:

B-episoden är ganska långt och innehåller tre pregnanta teman, som presenteras i pianot:

Andra A är kort, endast ritornellens första repris. Även violinen får nu en chans att spela åttondelarna. Episod C har vissa likheter med ritornellens violintema (se ovan) och en sekvens i B. Den går i fissa-moll:

Tredje A går i D-dur. När B återvänder tas temana i ordning 2, 1, 3, alla nu i A-dur. Ritornellen återvänder en sista gång och avslutar satsen.